

Kulaklarım zaten açık Selçuk Artut

Günümüzden çok önce insanoğlunun şehir yaşantısından uzak, vahşi bir doğada hayatta kalabilme mücadelesi verdiği vakitlerde, insanoğlu görme, koklama, dokunma, tatma ve işitme gibi çeşitli duyularını yaşamsal fonksiyonlarının bir uzantısı olarak sürekli aktif tutmak zorundaydı. İnsanın sahip olduğu tüm duyular dikkate alındığında çevreden gelebilecek olası herhangi bir tehlikeye karşı kişiyi en hızlı ve etkin şekilde uyaranın işitme duyusu olduğu söylenebilir. Ses insanın kulağına her yönden ulaşabildiği için bir kişinin tehlikeyi duyarak fark edebilmesi diğer duyularına oranla çok daha kolaydır. Basitçe bir şekilde görme duyusunu kıyasladığımızda insanlar sadece önlerinde yer alan bir dünyanın belirli bir açıdaki kısmını net olarak görebilmektedirler. Buna karşın insan arkasından gelen bir sesi başının iki yanında bulunan kulakları sayesinde yerini konumlandırabilmekte ve varlığını fark edebilmektedir.

Ancak günümüze geldiğimizde işitme duyumuz özellikle metropol şehirlerde yüksek bir karmaşanın takipçisi haline geldiğinden umarsızlaşmayı tercih eder hale gelmiştir. Şehrin içinde birbirini bastırma ve öne çıkma gayretinde olan çeşitli sesler sürekli bir çekişme halindedirler. Otomobil gürültüsü, ambulans sireni, inşaat aletlerinin çıkardığı sesler, sokak satıcılarının çağırışları, mekanlardan yükselen müzikler gibi bir takım seslerin ortaya çıkardığı karmaşık ahenkler metropol bir şehrin karakteristik ses yapısını belirgin hale getirmektedirler. Çoğunlukla evdeki yaşantılarımızda izole ettiğimiz ses dünyalarımız kendi seçeneklerimiz doğrultusunda oluşturulmaktayken sokağa çıktığımızda şehrin bizlere sunduğu ses dünyası tamamen kontrolümüz dışında gelişmektedir. Evden çıkıp yola koyduğumuzda çevremizde yer eden çeşitli olaylar birbirlerinden bağımsız biçimlerde bir ses panoraması meydana getirmektedirler. Tanık olunan ses panoraması toplumun bireyleri tarafından farklı boyutlarda algılanmaktadır. Kimileri için söz konusu olan ses panoraması zamanla fark edilebilir olmaktan çıkmıştır. Toplumun kulakları kapatılmış bu bireyleri etraflarında meydana gelmekte olan karmaşayı hayatın gündelik bir etkinliğine

ses gürültüsüne odaklı olduğu söylenebilir. Yerel yönetimlerce sınırlandırılan ses seviyelerinin üstünde yer eden ses olaylarına tepki gösterenler yasal haklarını savunarak bu tipteki etkinliklere karşı durmaktadırlar. Ancak görece kriterlere dayandığı için sesin estetik ve etik değerleri üzerinden bir iddia ileri sürmek oldukça zordur. Estetik ve etik değerler kimi kapalı toplumlarda otoriteler tarafından kontrol altında tutulmaktadır. 2012 yılında Türkiye’de yaşanan bir olayda Prof. Dr. Nazan Aydın Erzurum’daki camilerin yasal sınırın çok üstünde ezan yayını yaptıkları iddiasıyla Cumhuriyet savcılığına başvurmuştur. Ancak Cumhuriyet savcılığı, İslam dininin önemli sembolü olan ezanın gürültü olarak nitelendirilemeyeceğini belirterek, şikayeti geçersiz saymıştır.¹ Tüm algı uyarılar dikkate alındığında kamusal alanlarda ses ile öne çıkmak belirgin şekilde hak ihlalini ortaya çıkarmaktadır. Sokakta yer alan bir reklam veya propaganda posterini görmeme şansınız varken, yüksek bir sesi duymama şansınız hemen hemen hiç yoktur. Bu durum yoğun olarak siyasi seçim dönemlerinde hoparlörlerden yükselen propaganda duyuruları ile belirgin biçimde yaşanmaktadır. Ciddi anlamda toplumsal bir sorumsuzluk örneği gösteren aşırı yüksek seviyede yapılan bu çağrılar seçmenleri siyasi seçimleri yönünde uyarmaktan öte sese duyarlı bir kitleyi son derece rahatsız etmektedir.

Bireylerde aktif olarak bulunan ve zaman içinde erozyona uğrama ihtimali olan bireysel ses farkındalığının bir ortama yeni dahil olduğunda çok daha belirgin bir şekilde devreye girdiği söylenebilir. Çünkü birey tarafından faal olarak yaşanılmakta olan ses algılama deneyimi bir yerin belirleyici özelliklerini algılamada etken bir araç olarak kullanılmaktadır. Eğer ziyaretçi yerel olarak kullanılan dili de bilmiyorsa etrafında dönen konuşmalar şehrin seslerine birer ses dokusu olarak eklenirler. Bilmediğiniz bir dilde konuşulanları işitme hali Michel Chion’un Audio-Vision: Sound on Screen kitabında belirttiği üzere tam bir indirgenmiş dinleme “reduced listening” haline dönüşür ve kişi sesleri anlamlarından bağımsız olarak birer ses dokusu olarak duymaya başlar.



dönüştürdüklerinden ötürü sese yönelik tepkisizliklerini çok da farkında olmadan devam ettirmektedirler. Duyarsızlaşan bu toplumsal tutum çevremizi ses açısından gün geçtikçe çok daha fazla kirletmektedir ve dünyayı yüksek seviyede yaşanan gürültülü bir ortama dönüştürmektedir. Bu duruma tepki olarak toplumun bir kesiminin portatif müzik çalarları ve kulaklıkları ile kendilerini izole etme yolunu seçtiklerini görmekteyiz. Özellikle mobil telefonların kişisel eğlence özelliklerinin zaman içinde gelişmesi ve kullanıcılar arasında ağ kullanımının yaygınlaşması ile birlikte söz konusu birbirlerinden izole halde yaşayan olan bireylerin şehrin çeşitli yerlerinde sayıca çoğaldıklarını gözlemlemekteyiz. Etrafında olup biteni duymadan kendi ses dünyaları içinde var olan bu bireyler şehrin ses yapısına karşı bağımsız bir duruş sergilemektedirler. Yaşadıkları yerlerin ses dünyalarına farklı bir şekilde duruş sergileyen bir diğer türün ise etrafındaki seslere karşı halen son derece duyarlı bir şekilde yaşayanların olduğu söylenebilir. Bu yapıdaki kişilerin genellikle çevre seslerine karşı duyarlılıklarının çevrede bulunan

Sanayi ile yoğrulmuş şehirlerin sembolleri haline gelmiş olan taşıma araçlarının meydana getirdiği sesler şehrin ses kimliğini oluşturan temel bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kimi şehirler otomobil gürültülerinin doppler etkisi ile bize hız algısını yansıtırmaktayken, kimi şehirlerde moped sesleri karmaşayı, kimi şehirlerde ise korna kullanım sıklığı bize şehir trafiğinin yoğun yapısını ve insanların trafikteki ruh hallerini anlatmaktadırlar. Otomobil yaygınlığı ile şehirlerin ses panoramaları gün geçtikçe tek düze hale gelmekte ve mesafeler kıaldıkça dünyamız hızla küçülmektedir. Ancak metropol şehirlerin ses panoramalarını oluşturan tek etmen sanayi değildir. Şehirlerin asıl ev sahipleri olan insan toplulukları paylaştıkları dillerle sürekli olarak birbirleri ile iletişim halinde olmaya devam etmektedirler. Kimi şehirlerde bu iletişim çok daha aktif ve yüksek olarak sokaklarda ses bulmaktadır.

İstanbul gibi bir yıl süresince dört mevsimi doyasıya yaşayan bir kentte hayatın aktif olarak sokaklarda yaşandığı söylenebilir. Sokaklarda dolaşan

seyyar satıcılar, dükkanların önünde duran esnaflar faal olarak sokağa hitap etmekte ve insanları kendilerine veya mekanlarına davet etmektedirler. İşte bu yüzden İstanbul sokakları ve özellikle pazarları bir ses cümbüşünü anımsatır. Kentin yeni popülerleşen merkezi Taksim’den eski tarihi merkezi Sultanahmet’e doğru yürüyerek yola çıktığınızda ülkenin tamamına hakim kültürel bir ses panoramasına şahitlik etmeniz mümkündür. Mekanlardan yükselen müzikler, satıcıların çağırışları, etrafınızda koşturan insanlar size bu şehrin dinamik yaşantısı hakkında ip uçları vermektedir. Eminönü’nde duraklayıp İstanbul’un eşsiz güzelliklerinden birisi olan Boğaz’da bir vapur gezintisi yapmaya kalkarsanız beyaz cüsesiyle yorgun vapurun güçlü motor sesi yolculuğunuzun henüz başında sizlere kendisini dinletmeye başlar. Yolculuğunuz sırasında Boğaz’ın güzelliklerine kendinizi kaptırdığınızda etrafınızda beliren güler yüzlü martıların seslerine yandan geçen bir vapurun uzun uzun yükselen selamı eşlik eder. Bu keyifli yolculuğun bir başka eşlikçisi ise kendine has bardağı ile vapurda satın aldığınız çayı karıştırırken kaşığın cam bardağa çarparak çıkardığı melodik seslerdir. Şehrin karmaşık ses yapısından sizi bir süreliğine uzaklaştıran vapur yolculuğunuz günün tüm yorgunluğunu kolaylıkla atmanıza yardımcı olur. Her an yepyeni sürprizlerle size kucaklayan İstanbul, bir metropol kent olarak yoğun bir karmaşanın içinde yer yer sakinlikle huzuru bulabileceğiniz bir yapıya sahiptir. Magda Stawarska-Beavan’ın İstanbul’da yaptığı ses kayıtlarında şehrin ses panoramasına dair belirgin öğeler ortaya çıkmaktadır. İstanbul’da yaşayan bir ses sanatçısı olarak bu kaydı dinlerken kendimi bir bulmacanın içine hissettiğimi söyleyebilirim. Kayıttaki sesler mekanlara dair çeşitli ipuçları vermekteyken kimi zaman bulmacayı çözme niyetinde olan işitme etkinliğimi bıraktığımda sesleri etrafımda hissetmeye çalıştığım bir artırılmış gerçeklik dünyasını oluşturmaktadırlar. Olabildiğince küçük müdahalelerle, fark edilmez bir biçimde oluşturulmuş bu ses kolajı İstanbul’un 8000 yılı aşkın tarihi dokusu ve gelenekleri üzerine inşa edilmiş bir ses dünyasının ne derece bütünlüklü bir yapıya sahip olduğunu bizlere göstermektedir.



1http://www.cnnturk.com/2012/guncel/05/07/yukse.ezan.sesi.sikayetine.ret/660199.0/ (30.Kasım.2014)